

В ПОХОДІ ЗА АРТЕФАКТАМИ

Ірина СКАКАЛЬСЬКА,
доктор історичних наук

Згідно із навчальним планом підготовки фахівців спеціальності «Історія» в Кременецькій гуманітарно-педагогічній академії імені Тараса Шевченка передбачається проходження студентами молодших курсів археологічної практики. Цьогоріч наші студенти набували

ни пам'яток історії та культури, науковим співробітником науково-дослідного центру «Охоронна археологічна служба України» Інституту археології НАН України. Ініціатор заснування і директор Залозецького краєзнавчого музею. На цій посаді – всього один рік, але вже має серйозний перелік ви-

денти Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка під кураторством доктора історичних наук, завідувачки кафедри історії та методики її навчання, професора Ірини Скакальської. Експедицію розпочато дослідження поселення ранньозалізного віку (I тис. р. до н.е.) біля мальовничого села Загір'я на території Залозецької територіальної громади. Окрім студентів-практикантів в експедиції беруть участь і волонтери із числа місцевих жителів, що дуже приємно бачити.

Окрім наших студентів, на території Залозецької археологічної експедиції працювали і студенти Національного університету «Києво-Могилянська академія», проводила роботи палеографічна експедиція Львівського національного університету імені Івана Франка. Метою експедиції було вивчення розрізу Чистопади, встановлення віку відкладів, у яких виявлено палеолітичні артефакти. Попередньо встановлено, що артефакти залишила середньопалеолітична людина. У цьому ж розрізі виявлено декілька етапів прояву мерзлотних процесів, що розвивались на цій території тисячі років тому. Результати цих досліджень дадуть змогу реконструювати природні умови, у яких проживала давня людина на території Залозецького краю.

Окрім цього, професійні археологи, студенти-практиканти спільно із волонтерами досліджують територію біля костелу Св. Антонія XVI-XVII ст., де виявлено цивільне кладовище того ж періоду. Після завершення досліджень антропологічні рештки будуть відправлені в Київ на експертизу, за результатами якої буде отримана інформація про давніх мешканців, зокрема, про їхні хвороби, патології, травми, професійні деформації, дієту харчування. Артефакти з розкопок після реставраційних і консерваційних робіт передаються Залозецькому музею.

Цікавою була знахідка фронтального бункера часів Першої світової війни, у дослідженні якого вдалося попрацювати і нашим студентам. Керівник археологічної експедиції Василь Ільчишин пояснив, що Залізці знаходяться неподалік колишнього кордону між Австро-Угорською та Російською імперіями. Археологи встановили, що біля згаданого бункера перебував штаб австро-угорських військ і фронтний шпиталь. А сам бункер призначався для вищого командного складу тієї частини військ, що дислокувалася в Залізцях, на випадок артобстрілу чи бомбардувань. Під час розкопок в бункері знайдені чорнильніці із написами – доказ того, що тут дійсно знаходився військовий штаб. Були й елементи тогочасного посуду. А час визначили просто і безпомилково: знайдені в бункері та біля бункера гільзи від австро-угорських патронів датовані 1915 і 1916 роками.

Про виконання програми археологічної практики студентами спеціальності «Історія» йшлося на на-

гуманітарно-педагогічної академії імені Тараса Шевченка та співробітниками Залозецького краєзнавчого музею. Модератором семінару виступила завідувач профільної кафедри, професор Ірина Скакальська, а його учасників привітав виконавчач обов'язків декана гуманітарно-технологічного факультету, доцент Олександр Омельчук. Завідувач педагогічною практикою академії Василь Трифонюк висвітлив «Роль практичної підготовки у формуванні педагогічних компетентностей студентів». Особливо важливими для учасників семінару стали аналітичні виступи члена Співки археологів України, директора Залозецького краєзнавчого музею, керівника археологічної експедиції Василя Ільчишина «Археологічна практика 2021 року в Залізцях: підсумки та перспективи» та доктора історичних наук, професора Ірини Скакальської «Шлях артефакту від розкопок до музею». Кандидат історичних наук, доцент кафедри Галина Сеньківська проаналізувала «Краєзнавчі дослідження на Тернопіллі в другій половині ХХ століття», а старший викладач кафедри Ірина Самойленко розкрила «Роль громадськості у популяризації краєзнавства».

Основні учасники археологічних практик – наші студенти спеціальності «Історія» – власну оцінку своєї участі в археологічних розкопках і враження від практичної роботи на базі Залозецької археологічної експедиції висловили у підсумкових звітах і персональних щоденниках, підтверджених відповідними ілюстративними матеріалами.

Оксана Козодой: «Нас навчили проводити археологічні розкопки до материка, до того рівня, на якому жили найдавніші люди, а також визначити місце, де потенційно могли б міститися цікаві археологічні об'єкти. Я зрозуміла, що археологи – це не тільки ті люди, які знаходять цінні старовинні речі, а й віддаються роботі на всі 100%».

Ольга Ковальчук: «По приїзді на місце розкопу кожен учасник експедиції мав свої інструменти та знав визначений напрям і обсяг роботи. За допомогою щіточок і кельм ми дуже обережно знімали ґрунт. Зустрічалися уламки кераміки. Мені пощастило знайти голку, яка, ймовірно, слугувала для ручного прядіння».

Наталія Самара: «Перше, що ми зробили, – це виміряли потрібну територію, розпочали зачищати і відкопувати поверхню ґрунту. Обгоріли розкоп стрічкою. Отримані результати, а саме зафіксовані розміри, креслення, занесли в журнал. Зробили фото нашого розкопу».

Олена Сорока: «Було виявлено житло, по центру якого зафіксували завал глини, вірогідно пов'язаний із пожежею або здійснений з умислом. Збоку завалу знайшли сліди господарської будівлі, на що вказував відповідний колір ґрунту – значно темніший, з домішками гумусу. Приміщення, безсумнівно, належали до Черняхівської культури... Працювали в бункері часів Першої світової війни. Розчистили вхід до бункера. Поставили розмітку і розпочали власне розкоп».

Пізнавальне, науково-практичне та виховне значення археологічної практики майбутніх істориків безсумнівно. Під час перебування на базі Залозецької археологічної експедиції студенти здійснили пізнавальні

історико-краєзнавчі екскурсії, відвідали Залозецький краєзнавчий музей, що знаходиться на стадії становлення, колишню тюрму НКВС, яку також реконструюють, єврейське кладовище, руїни Залозецького замку і послушали цікаві історії та легенди з історії замку та Залозеччини. Практичний набуток за час перебування на базі Залозецької

археологічної експедиції стане вагомим доповненням до теоретичних знань і відчутно розширить практичний досвід майбутніх істориків.

практичних археологічних навиків на базі Залозецької археологічної експедиції.

Залізці розташовані по обидва боки річки Серет. На східних околицях селища в неї впадає ріка Гук. На правому березі ріки Серет знаходяться Старі Залізці, на лівобережжі – Нові Залізці, хоча адміністративно – це один населений пункт. Частина селища прилягає до мальовничого ставу, який тягнеться аж до села Чистопади.

Місце проходження археологічної практики було обране не випадково: Залізці як населений пункт вартий уваги істориків-науковців, нинішніх студентів – майбутніх фахівців педагогічної та історичної науки. Історія Залізців нараховує вже понад п'ять віків. Перша згадка про це поселення над Серетом належить до 1477 року, коли воно мало назву Розточа. Вже в 1483 році його згадують під сучасною назвою. Тоді Залізці були частиною Олеських маєтностей. 1516 року Залізці отримали статус міста, а 1520 року – Магдебурзьке право. 1649-го полк Максима Кривоноса здобув місцевий замок. 1675 року татари, не взявши фортеці, настільки знищили будівлі та посіви, що польський сейм для відновлення місцевого господарства звільнив жителів містечка від сплати податків на 12 років. Під час Північної війни 1705–1712 років Залізці зазнали частих нападів і руйнувань, а 1772 року були прилучені до Австрії. Містечко належало до Бродівського, а від 1788 – до Золочівського округів (циркулів). У середині XVIII століття тут споруджено суконну фабрику, а в другій половині XIX ст. збудовані водяний млин, цегельня, винокурний завод. У роки I світової війни Залізці зазнали значних руйнувань, населення було евакуйоване. Від вересня 1920 містечко було під владою Польщі. Діяли «Просвіта», «Сокіл», «Відродження» та інші українські товариства. 17 вересня 1939 в Залізці увійшла Червона Армія. У січні 1940р. створено Залозцівський район (існував до кінця 1962 р., коли Залізці перейшли до Зборівського р-ну). Від 9 липня 1941 до 23 березня 1944 р. Залізці перебували під німецько-нацистською окупацією. У 1961 року Залізцям надано статус селища міського типу.

Під час археологічної практики ми співпрацювали з цікавою і творчою людиною, ефективним організатором і керівником науково-пошукових робіт – Василем Ільчишином, істориком і педагогом, науковцем і археологом, членом Співки археологів України та Наукового Товариства імені Тараса Шевченка. Він – випускник історичного факультету Тернопільського НПУ імені Володимира Гнатюка, працював у середній школі, завідувачем відділу охоронних робіт на пам'ятках археології в Тернопільській обласній інспекції охоро-

конаних фахових робіт: розроблено календар «Пам'ятки Залозецького краю»; оприлюднено цікаві факти про місцеві фігури святих; завершено інсталяцію виявлених надгробних плит на давньому єврейському кладовищі; під час розкопок в Залізцях було виявлено 10 людських скелетів 17 – початку 19-го століття.

Від 2007 року фахівець керує багатьма археологічними експедиціями на території Тернопільської та Львівської областей. За результатами власних досліджень опублікував понад 20 наукових статей в українських та іноземних спеціалізованих виданнях. Був учасником багатьох науково-практичних конференцій на території України та за її межами (Польща, Угорщина, Словаччина, Молдова, Білорусь). В лютому 2020 року у Кременецькому краєзнавчому музеї відкрив виставку «Археологічні дослідження в смт Залізці на Зборівщині у 2019 році».

У квітні 2021 року разом з директоркою Тернопільського обласного центру охорони та наукових досліджень пам'яток культурної спадщини Мариною Ягодинською, археологом Володимиром Добрянським та іншими розкопав поховання приблизно III тисячоліття до н.е., яке знайшли поблизу села Білий Потік на Чортківщині.

Наші студенти включилися в широкий комплекс археологічних робіт, що проводяться в рамках Залозецької археологічної експедиції. Сайт Залозецького музею повідомляє: «Розпочався третій сезон «Залозецької археологічної експедиції» Охоронної археологічної служби України Інституту археології НАН України та Залозецького краєзнавчого музею. На базі експедиції зараз проходять практику сту-

уково-методичному семінарі з історії, археології та краєзнавства, проведений науково-педагогічними працівниками кафедри історії та методики її навчання і Центру краєзнавства і туризму Кременецької